

SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY, INC.
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА В ЗДА
302-304 WEST 13TH STREET, NEW YORK 14, N.Y.

PAPERS ДОПОВІДІ

Ч.
№ 29

ПРОФ. В. ЧАПЛЕНКО

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФ. П. КОВАЛЕВА

З нагоди 70-річчя життя та 45-річчя науково-педагогічної праці

*
* *

Доповідь, прочитана на ювілейному засіданні 19-го жовтня 1968 року в Нью-Йорку

Нью-Йорк — 1969

PROF. V. CHAPLENKO
ACADEMIC ACHIEVEMENTS
OF PROF. P. KOVALIV

On occasion of his 70-th Birthday and 45-th Anniversary
of his Scholarly Activities

Address delivered on October 19, 1968
Honorary Conference
Shevchenko Scientific Society

New York
1969

diasporiana.org.ua

П. Кобалиш

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФ. П. К. КОВАЛЕВА

Цього року сповнилося 70 років з дня народження та 45 років науково-педагогічної праці професора Українського Вільного Університету в Мюнхені і Українського Технічного Інституту в Нью-Йорку, колишнього ректора і професора Богословської Академії УАПЦ в Мюнхені, дійсного члена Наукового Товариства ім. Шевченка в США, члена Науково-Богословського Інституту УАЦ в США, доктора філологічних наук Пантелеймона Ковалева.

Проф. П. Ковалів народився 9-го серпня 1898 року в м. Браїлові на Україні. Він закінчив філологічний факультет /1922/ та Семінар вищого типу з українського й слов'янського мовознавства – під керівництвом професорів Є. Тимченка і М. Грунського в Київському університеті /1930/, склав кандидатські іспити там же, оборонив дисертацію "Функції дієслівних префіксів в російській літературній мові" на вчений ступінь кандидата філологічних наук в Ленінградському університеті /1939 р./ та докторську дисертацію "Лексичний фонд літературної мови Київського періоду X-XIV ст." в Українському Вільному Університеті /р. 1949/.

Науково-педагогічна праця проходила переважно в вищих школах м. Києва, зокрема в університеті та педагогічному інституті, де він читав наукові курси української і російської мов, історію української і російської мови, історію граматичних учень та спеціальний курс з порівняльного слов'янського мовознавства для аспірантів.

Року 1943-го проф. П. Ковалів переїхав до Львова, де читав курс української мови в Театральній студії, а в 1944 році його запрошено на професора українського мовознавства до Українського Вільного Університету в Празі, а потім у Мюнхені.

З переселенням у 1949 році до Америки проф. П. Ковалів і далі залишається професором УВУ і тримає зв'язок з ним не тільки як голова Асоціації його професорів, а після – Делегатури, але також як і професор Університету Українознавства при НТШ в Нью-Йорку, активно співпрацюючи в наукових органах УВУ – наукових записках та збірниках, друкуючи свої статті, розвідки та окремі праці. А 1-го лютого 1958 року його обрано на звичайного професора Українського Інституту в Нью-Йорку.

Як член Наукового Історично-Філологічного Товариства в Празі від 1943 року, голова Комісії мови Філологічної Секції НТШ в Нью-Йорку від 1953 року, голова Вашингтонського Осередку НТШ від року 1957, голова української секції American Association of Teachers of Slavic and East European Languages від 1949 року, член Modern Languages Association of America від 1949 року, член American Name Society від 1956 року, член і співробітник Centre International de Dialectologie Generale /Бельгія/ від 1956 року – професор П. Ковалів бере активну участь у праці на конференціях, наукових конгресах тощо. Він друкує свої наукові праці в різних виданнях НТШ, УВАН, ORBIS /Лювен, Бельгія/, The Slavonic and East European Review/Лондон/ та ін.

* *
*

Підбиваючи підсумки 45-річної наукової діяльності проф. П. Ковалева, можна вже сказати, що він увійшов в історію українського й слов'янського мовознавства взагалі як один з видатних у цих царинах діячів. Його наукове надбання таке значне, що докладно його в одній доповіді не можна розглянути. Тим то й цей мій огляд буде до деякої міри схематичний і стислий. Якщо класифікувати праці проф. П. Ковалева за тематикою, то їх можна поділити на три групи: 1/ праці з української мови та з історії українського мовознавства, 2/ праці з російської мови, 3/ праці з загальнослов'янського мовознавства.

Ці праці опубліковані у вигляді книжок, яких П. Ковалів має 15, у вигляді відбиток із наукових збірників та журналів, у вигляді статей та рецензій. Разом, згідно з бібліографією, налічується 550 позицій, включно з науково-богословськими. Але ця кількість не охоплює всього його надбання, бо дещо є ще й у рукописах. Крім того, він тепер закінчив велику працю під назвою "Українська фраза". Декілька його статей надруковано англійською й німецькою мовами в різних лінгвістичних виданнях.

З огляду на те, що в наших еміграційних умовах публікація наукових праць – дуже важка справа, слід відзначити, що деякі свої великі розміром із складними текстами праці проф. П. Ковалів надрукував на веригайпері власноручно, – річ, нечувана в історії наукових публікацій. Щоб відповідно оцінити це, згадаймо, що багато праць наших науковців лежать у архівах авторів, які не мають можливості їх видати, а це означає, що ці праці можуть і загинути чи втратити свою актуальність, бо ж наука ввесь час розвивається.

Слід далі з'ясувати одне важливе питання, питання про автентичність двох книжок, які я буду розглядати як праці проф. П. Ковалева, а саме

яких стоять прізвища двох авторів – М. Грунського і П. Ковалева. Це "Історія форм української мови," що була видана в Харкові 1931 року, та "Нариси з історії української мови," видані у Львові 1941 р. У цій справі я можу покликатися на свідчення – машинописну нотатку самого проф. П. Ковалева "Дещо в справі авторства," написану й передану мені цього 1968 р., в якій це питання докладно з'ясоване й удокументоване. Щодо першої із цих праць я наведу одне місце з характеристики П. Ковалева, що її написав проф. Є. Тимченко 29.УІ.1930 р.: "П. Ковалів працював протягом трьох років /1927-30/ в семінарі вищого типу при Київському ІНО на кафедрі мовознавства. Кафедра історії української мови була в моєму віданні. Наслідком його зайнят'я з історії української й російської мов /кафедра російської мови була представлена проф. Грунським/ була праця "Історія форм української мови." /Х. 1931 р. стор. 350/, яка вийшла під заголовком двох авторів "Грунський і Ковалів," але авторство Грунського обмежується частиною вступу і дрібними вставками в тексті, вся ж основна праця належить Ковалеву, судячи з його заяви при подачі праці до Київського Інституту Мовознавства в 1933 р." /стор. 3 нотатки/.

Щодо другої праці – "Нарисів з історії української мови" сам професор П. Ковалів написав у своїй нотатці так: "І тут знову ж таки муща зазначити, що прізвище М. Грунського до цієї праці було вписане механічно, без жодної його участі в праці" /стор./.

Для більшої ясності треба сказати, що це було в звичаї проф. М. Грунського додавати своє прізвище до праць своїх учнів, і так виникали "подвійні авторства": "Грунський і Сабалдир," "Грунський і Білозір," "Грунський і Мироненко," "Грунський і Ковалів" /а проф. П. Ковалів був тоді його учнем/. "Усе це творилося під тиском авторитетности" /треба розуміти "вчителя" – В. Ч./, пише проф. П. Ковалів: – мовляв, учитель складав, а учень лише технічно допомагав" /стор. 2 нотатки/.

Розгляну спочатку праці проф. П. Ковалева з української мови, яких у нього найбільше. Ці праці також можна поділити на три групи: а/ праці з історії української мови, б/ праці з сучасної української літературної мови, в/ праці з історії українського мовознавства.

Праці з історії української мови – це праці з історичної граматики української мови, оті згадувані вже "Історія форм української мови" та "Нариси з історії української мови," "Історія української мови" /лекції в УВУ/, видана в Мюнхені цикльостилем 1948 р., "Основи формування української мови" /у ній великий вступ, що дає загальну історію розвитку української мови і основні явища історичної фонетики, а також праці з історії давньої літературної мови, уживаної на Україні, – "Лексичний фонд літературної мови Київського періоду" /два томи, виданих у Нью-Йорку 1962 й 1964 р. /та "Молитовник-служебник," пам'ятка ХІУ стол. /Нью-Йорк, 1960 р./.

Окремі питання з цієї царини проф. П. Ковалів розглядає і в своїх менших працях, у таких, як от

"Українська мова та її становище в сім'ї слов'янських мов", *The Problem of Change of O, E in new closed Syllables in Ukrainian Dialects*", тощо.

Не мавши змоги розглядати всі праці проф. П. Ковалева, я зосереджую свою увагу тільки на тих, сказати б, вузлових проблемах, що їх розглядає і так чи так розв'язує автор у різних своїх працях. Це будуть проблеми методологічні, а також ті, навколо яких і в українському мовознавстві і в славистиці взагалі точаться дискусії, – це здебільшого проблеми ще не розв'язані або хоч важливі для його /П. Ковалева / позиції в досліджуваній царині. Звичайно, доведеться зупинитися і на деяких дрібніших питаннях. Проблеми методологічного й загального характеру з'ясовує наш дослідник у вступних розділах до своїх праць, а найбільше в праці "Основи формування української мови." У цій великій праці, на 237 стор. великого формату, як 168 том "Записок НТШ", 1958, автор розглядає історичні умови виникнення й розвитку української мови як однієї з слов'янських мов, а заразом з'ясовує й свою методологічну позицію щодо цього питання. Він розглядає теорію "спільно-руської прамови", використовує для цього величезну літературу, яка здебільшого обертається навколо гіпотетичної побудови російського мовознавця Шахматова, а потім, у підрозділі "Нова теорія східнослов'янських мов" він розглядає сучасну "теорію" "радянських" мовознавців та істориків, в якій фактично нічого нового немає, бо ця "теорія" багато гірша навіть за гіпотези Шахматова: це політичні вказівки Комуністичної партії РС, викладені в її тезах про 300-річчя "воз'єднання" України з Росією, а в тих тезах сказано, що "російський, український і білоруський народи походять від одного кореня – давньоруської народності, яка створила давньоруську державу – Київську Русь." Згідно з цією казенною схемою, окремі східнослов'янські мови починаються з XIV ст., причому від XIV ст. до XVII ст. це були мови народностей, а від XVII ст. почали утворюватися національні мови. П. Ковалів не згоджується з цією псевдонауковою схемою. Він пише: "Можна ствердити, що радянське мовознавство не тільки прийняло теорію Шахматова, але й відтягнуло багато далі, аж до XIV – XVI ст.ст." /Шахматов, як відомо, датував кінець спільноруського періоду XI століттям/. У підрозділі "Шукання нових методологічних шляхів" П. Ковалів рішуче відкидає всякі групові теорії в питанні про походження слов'янських мов. "Це велика методологічна помилка, бо не всі спільні риси в сучасному були спільними і в минулому: багато з них витворилося пізніше на ґрунті взаємовпливів між окремими слов'янськими мовами" /стор. 32/. На відміну від цього проф. П. Ковалів іде за тими мовознавцями, які заперечують східнослов'янську прамову. Він згадав, що так дивився на цю проблему ще К. Михальчук, заперечивши припущення про східнослов'янську прамову в статті "Что такое малорусская рѣчь?" /Київ, 1899 р./.

відомо, рішуче виступив у своїх працях проти групової теорії С. Смаль-Стоцький, пізніше К. Німчинов, П. Бузук та інші. До цих голосів тепер після свого відкриття адигейського субстрату слов'янських мов могуть приєднатись і я: я ж виявив багато явищ, які хоч тепер і однакові в різних східнослов'янських мовах, але походять не з спільноруської прамови, а з адигейських говірок. Напр., російське "все" та західньо-українське "всьо" походять з адигейського "псо", про запозичення галицького "всьо" з російської мови не може бути й мови, бо між ними лежить широченна смуга наддніпрянського "все"; наявність Ъ в давній формі "вьсе" не перешкоджає зближенню адигейського слова із слов'янськими, бо він тут був у слабкій позиції, як не перешкоджають і відмінності в губних приголосних. Крім того, походження і російського "все" і українського "всьо" досі не було переконливо з'ясоване.

У розгляді розвитку мови П. Ковалів додержується структурного принципу та мовної типологізації, що його /принципу/початків він також виводить від К. Михальчука, що, мовляв, "відмовився шукати характеристик мови в її зовнішніх моментах" та "переніс питання в площину структурних особливостей мови" /стор. 43/. Звідси й типологічна характеристика слов'янських мов: тип вокальний, що характеризується максимальною диференціацією вокалів, і консонантний, що характеризується максимальною диференціацією консонантів. Українська мова належить до першого типу, російська – до другого.

Питання про конкретні історичні умови виникнення слов'янських мов проф. П. Ковалів розглянув у вступних розділах своєї двотомової праці "Лексичний фонд літературної мови Київського періоду," переважно в першому томі. Звичайно, це не було темою досліджу для нашого автора, він тільки дав огляд попередніх досліджень.

Але й у своїх попередників він не знайшов та й не міг знайти відповіді на такі питання, як етногенеза та прабаТЬківщина слов'ян, бо ж те, що ще на світанку славістики сказав поляк Суровецький, мовляв, "слов'янський нарід і своїм походженням і незвичайним поширенням є загадкою," повторив уже нашого часу український діалектолог Ф. Жилко, написавши в своїх "Нарисах з діалектології української мови" /Київ, 1966 / так: "На жаль, наука ще не розв'язала до кінця питання про етногенез /народотворення / слов'ян." І наш автор, тобто професор П. Ковалів, наприкінці цього огляду сконстатував, що "питання про історію слов'ян, про їх автохтонність – одно з найскладніших питань, і в історичній науці воно ще остаточно не розв'язане." /т. I, ст. XII/. Я сподіваюсь, що це питання буде розв'язане на основі того згаданого мого відкриття, але проф. П. Ковалів, писавши свою працю, не чув ще про нього, та й взагалі світова славістика ще не ознайомлена з ним, для цього треба більше часу.

Писавши про українську мову, живу народну й літературну, профе-

сор П. Ковалів не міг, видима річ, обминути й теоретичних питань про націю, про національну й літературну мову. Ці питання він розглянув у статті "Теорія виникнення націй і національних мов", що була надрукована в журналі "Сучасність", ч. 4 за 1966 р., та у вступі до підручника "Українська мова", Нью-Йорк, 1966. Навівши погляди різних теоретиків, що ототожнювали націю з державою /поляка Гумпловича, частки українських дослідників – Старосольського, що вніс поправку – "волю та змагання до власної держави," В. Левинського/, проф. П. К. написав: "Основна методологічна помилка цих визначень нації в тому, що змішується поняття нації й держави." І далі він слушно пише: "В дійсності поняття нації треба розуміти як етнічне поняття: нація – не просто народ, "маса," а народ як етнічна цілість з розвинутою самобутньою мовою й культурою" /"Теорія виникнення... стор. 102/. Він покликається ще на таких дослідників цього питання, як В. Антонович, О. Потєбня, К. Михальчук, О. Шульгин. За найбільшу ознаку нації П. Ковалів уважає мову, "бо тільки через мову як творчу силу нації витворюються всі культурні здобутки нації як у сфері духової, так і в сфері матеріальної культури. Мова – душа народу. Без мови нація не може існувати." У примітці на стор. 105 він згадує й тих французьких мовознавців, що затверджують таку важливість мови для нації, – Ф. де Сосюра та його учнів. На мою думку, цей помилковий погляд у де Сосюра міг виникнути в умовах Швейцарії, що являє собою державу з етнічно й національно дезорієнтованими клаптями різних народів. Не міг, звичайно, наш автор не розглянути й "теорії" Йосипа Сталіна та тих українських "радянських" мовознавців, що мусять цієї теорії додержуватись. Сталін, як відомо, базувався на висловлюванні Леніна, а Ленін казав, що нація – це витвір буржуазної історичної дійсності. Отож, мовляв, і всі нації утворилися десь у ХУІІІ-ХІХ століттях. Проф. П. Ковалів цю думку заперечує і пише так: "Що в зв'язку з нацією існує й національна мова, це річ безсумнівна. Так само безсумнівним є факт споконвічного існування націй /не з появи капіталізму / на базі тих важливих чинників, на які було вказано вище, без обов'язкового штучного зв'язку з переходом народності в націю внаслідок розвитку капіталізму, зв'язку, що в радянській науці набув значення окремої теорії" /"Теорії виникнення..." стор. 112/. Звідси виходить, що й українська нація "своїм походженням сягає вглиб старовини, незалежно від будь-яких формацій /напр., перетворення фєвдалізму в капіталізм/, коли народ як етнічна цілість ставав на міцні основи культурного життя. Такі основи були вже за часів Київської держави... Історично для українців це засвідчене з Х-ХІ в. в., для росіян з ХІІ в., для білорусів – з ХІІ-ХІІІ ст.ст." /стор. 115/.

Далі проф. П. Ковалів з'ясовує поняття національної й літературної мови. Він не вважає, що ці два поняття слід розривати. "Літературна мова не тільки мова художньої літератури, але й взагалі культурна

мова... Літературна мова має ту особливість, що вона своїми спільними унормованими формами об'єднує весь народ як націю. Тому вона може зватися ще й національною" /стор. 114/. У вступі до підручника "Українська мова" він повторив це /стор. 16/. Я свого часу написав спеціальну теоретичну статтю "Літературна мова", і співвідношення цих двох понять у мене виглядає, либонь, трохи інакше, але це таке складне явище /якщо взяти всі відомії з історії факти/, що тут можуть бути різні погляди.

У питанні про взаємовідносини літературної мови й діалектів проф. П. Ковалів стоїть на зовсім правильній, на мою думку, позиції, що літературна мова не є синтезом всіх говорів чи діалектів, як це свого часу твердив /це я кажу, не П. Ковалів/ Ю. Шерех, а твориться звичайно на основі одного діалекту. У підручнику "Українська мова" проф. П. Ковалів пише: "Всі літературні мови, як культурні мови націй виникли на базі того чи іншого діалекту більш розвиненої в культурному відношенні території. Піднявшись до ролі офіційної й спільної мови, цей діалект приймає й елементи з інших діалектів і шораз більше ускладнюється, зберігаючи й свої первісні риси, поширюючи їх на всю національну територію, стаючи загальним" /стор. 11/. Проф. П. Ковалів заперечує твердження "радянських" мовознавців, що свого часу мусили твердити за Сталіним, що нібито основою української літературної мови є якийсь "полтавсько-київський діалект"; ба й видали були збірник "Полтавсько-київський діалект" – основа української національної мови" /Київ, 1954/. Пізніше, вже після смерті Сталіна, і "радянський" діалектолог Ф. Жилко відмовився від цього твердження: "Відома теза Й. В. Сталіна про полтавсько-київський діалект як основу української національної мови неправильна." Проф. П. Ковалів солідаризується з Жилком у цьому питанні, бо, це, справді, не відповідає дійсності: в основі нашої літературної мови лежить південо-східне наріччя, з окремими елементами, взятими з інших наріччів.

Розглянуті проблеми – це основа, ґрунт для всякого дослідника української мови, і вони потрібні були нам для зрозуміння цих методологічних позицій і проф. П. Ковалева, що, сказати б, зафіксував їхній стан на сучасному щаблі розвитку даної науки. Але розгляд цієї основи не був головною темою його дослідів, і не в цьому найбільша заслуга проф. П. Ковалева як мовознавця, його значення й заслуги в науковому досліджуванні, так би мовити, дрібного, як пісок, але важливого мовного матеріалу – лексичних, морфологічних та фонетичних явищ української та інших слов'янських мов. На, жаль, у такій, як оця моя, ювілейній доповіді немає змоги цей "пісок" детально розглядати. Я спробую тільки дещо з цього матеріалу розглянути. Найлегше говорити про лексичні явища. Ці явища – лексика давньої уживаної на Україні літературної мови П. Ковалів дослідив у своїй праці "Лексичний фонд

літературної мови Київського періоду." Це дві солідно, під фірмою Наукового товариства ім. Т. Шевченка видані книги, обсягом на 445-XXX та 322 - XXXVII сторінок. Це праця, якої в нашому українському мовознавстві досі не було, бо "Історичний словник українського язика"; виданий 1930 - 32 року /два зошити/, Є. Тимченка охоплює лексику старої української літературної мови тільки від XIV до XVIII ст. та й доведений, через розгром української науки на початку 30-их років, тільки до слова "жяловати." Тим то українським дослідникам доводилося користуватись працею російського вченого І. Срезневського "Матеріали ддя словаря древнерусского язика." Але, сказати б, моральне наступство між словником Є. Тимченка і цією працею П. Ковалева є, бо на титульній сторінці її читаємо: "Пам'яті мого вчителя проф. Є. Тимченка в 95-ліття з дня народження."

А основним джерелам, що з нього він черпав матеріал, були "Матеріали" І. Срезневського. В ін сам зазначає: "В "Матеріалах" Срезневського зібрано лексичний матеріал майже з усіх пам'яток, тому авторові цієї праці не було потреби збирати весь матеріал удруге: наукова вартість матеріалу Срезневського не викликає сумніву" /т. I. стор. УІІ/. Проте, він дещо вибрав і сам – з Патерика печерського, з "Руської правди," "Слова о полку Ігоревім" тощо.

Хоч праця П. Ковалева й видана в двох книжках, хоч кожна з них має свою передмову і свій вступ, але її треба розглядати як єдину й неподільну, зв'язану єдністю матеріалу й характером побудови. Те й те виразно з'ясував автор у своїх передмовах та вступах. Коли мати на увазі об'єкт дослідження – лексичний матеріал, то його визначення можна знайти в передмові до першого тому. "...Завдання наше ми обмежили тим, – пише автор, – що за об'єкт дослідження взяли не лексику в широкому розумінні цього слова, а лише основний фонд, тобто класифікацію слів відповідно до їх змісту, до їх основних понять, що їх вони передають, без огляду на різні трансформації слів з погляду лексикограматичного. Для цього ми використовуємо тільки слова, що передають основні поняття, а саме: іменники, прикметники й дієслова. Такі слова, як прислівники та інші, переважно мають граматичне значення, а не лексичне, а тому в об'єкт наших досліджень не входять"... /ст. УІ/. Далі він уточнює тям "основного фонду" тим, що ставить питання про "спільнослов'янські слова і можливі запозичення найдавнішого часу, слова, "що давно засимілювались і ввійшли в побут народу," а також питання про розмежування східнослов'янських і церковнослов'янських слів, бож "давня літературна мова народилася і розвивалася під великим впливом староцерковнослов'янської мови"/стор. УІІ/. Але в цьому питанні він не знайшов критеріїв розрізнування і свідомо розглядає їх "в одній масі." І це цілком слушна методологічна думка. Але там, де до теперішня наука з'ясувала походження слів, він розрізняє слов'янські

й не слов'янські слова, ба й поділив матеріял на цій підставі на дві книжки: перша книжка охоплює властивий основний фонд, а друга – запозичення, і це зазначено на титульних сторінках. Детальніше у першому томі він поклясифікував слова за їхнім змістом, розбивши на групи: "Природа" /з дальшим дрібнішим поділом/, "Матеріяльна культура" /з дальшим дрібнішим поділом/, "Духова культура"; "Суспільні відносини"; "Політична структура"; "Загальноживана лексика"; а в другому томі – за їхнім походженням – германським, грецьким, латинським тощо. Чимала група складається з слів "невизначеного походження." Але й цей матеріял у середині кожної групи, крім того, розподілено ще й за значенням: природа, культура тощо.

У цій такій добре продуманій і детальній класифікації своєрідність і велика корисність праці П. Ковалева, бо вона не тільки полегшує користування нею, а й накреслює майже образно життя й духовий світ наших предків, як вони відбивалися в лексичному запасі їхньої літературної мови. Полегшує користування цією працею ще й абетковий показник слів, доданий і до першого й до другого томів.

Своє вивчення всього цього матеріялу автор обґрунтовує на з'ясуванні історичного життя східних слов'ян та їхніх взаємовідносин із різними народами, в наслідок чого в літературній мові Київського періоду й наявні запозичення з різних мов. Він використав дотеперішні здобутки історичного слов'янознавства за весь час його розвитку, та ще й із широким охопленням стосовних праць. Правда, в цих працях він не знайшов, як уже сказано, та й не міг знайти відповіді на такі важливі питання, як походження та прабатьківщина слов'ян. Не багато дали йому й дотеперішні етимології слов'янської лексики, а це перешкоджало йому в його класифікації слів, бо не завжди ясно було, що треба було віднести до групи "основного фонду"; а що до запозичень, а також до дрібніших груп у цьому останньому томі. Згадавши можливість наявності тих слів, "що давно засимілювались і ввійшли в побут народу"; він додав: "Такими словами, наприклад, можуть бути давно запозичені слова, ще десь на спільнослов'янському ґрунті, і на спільнослов'янському ґрунті вони не могли вже відчуватись як чужі слова" /т. I, стор. УІІ/. А про стан етимологізації він пише так: "Всі слова в другому томі ми звірили з етимологічними словниками, і велика кількість їх залишається не виявленою, бо думки вчених розходяться. Тому сподіваємося, що наших читачів не здивує той факт, коли вони натраплять на якесь слово, що його етимологія не з'ясована ще остаточно, тоді як воно вміщене в певний розділ тих чи тих запозичень. До того ж треба завважити що ми не ставили своїм завданням досліджувати етимологію слів, а брали тільки те, що дає нам сучасна етимологічна наука" /т. II, стор. У/.

Отже, в цій, скажімо, супровідній частині своєї праці проф. П. Кова-

лів не міг не відбити незадовільного стану слов'язнознавства, притаманного йому на цьому етапі. Недарма Л. Булаховський назвав етимологізацію "малопевною ділянкою мовознавства" /"Мовознавство," ч.5, за 1967 р., стор. 85/. Я сподіваюсь, що цей стан незабаром мусить змінитися внаслідок мого недавнього відкриття адигейських мов як залишків тієї протоїдно-європейської мови, що була джерелом і слов'янських та балтійських, а може й інших індо-європейських мов. Я ж уже дав численні, зовсім нові етимології багатьох слів, що досі були або хибно з'ясовані, або абсолютно нез'ясовані, етимології, що вносять величезні зміни в розуміння "своїх" слов'янських чи запозичених неслов'янських слів, а також знаходять "притулок" для слів з "невизначеного походження".

/Див. мої книжки "Адигейські мови – ключ до таємниць нашого субстрату", Нью-Йорк, 1967 р., та "Нові знадоби до етногенези слов'ян та інших народів", Нью-Йорк, 1967 р., а також статті в журналах/.

Якщо взяти, наприклад, групу тюркських слів-запозик, то мої етимології виявляють, що хоч вони й є в сучасних тюркських мовах, але деякі з них самі тюрки запозичили в давнину з тих мов, що їх тепер називаємо адигейськими, бо тільки на ґрунті адигейських мов розкривається їхня справжня етимологія. От і в праці П. Ковалева, наприклад, слово "качан" віднесено до тюркізмів, бо, мовляв, у цих мовах є "косан," а тимчасом я виявив, що це слово походить від адигейського "къ эщын" /чит. "качан"/, що значить "обстригати, вишукувати", тобто те, що його можна знайти, обдерши чи обрізавши листя /"Кабардинско-русский словарь", Москва, 1957 р./.

До речі, й слово "кочан" в наведеному контексті означає не "твердий стовбур кукурудзи, капусти, а penis. Серед слів невизначеного походження є слово "сынъ" або "соунъ"; що значить "вежа"; і це слово – живцем збережене адигейське "сын", визначене в згаданому вище кабардинсько-російському словнику як "надмогильний пам'ятник", тобто з таким значенням слово, як і наведене на тій самій 221 сторінці праці П. Ковалева, том II, слово "бъдынъ", що теж походить з адигейських мов – від слова "бьдэ" плюс інфінітивний нарісток "-н". Кореневі звуки "ы", "у", "ъ" легко пояснюються на ґрунті адигейської фонетики.

Але наш дослідник – П. Ковалів, зрозуміла річ, не відповідає за дотеперішній стан науки слов'язнознавства, а те, що він зафіксував і подав у такій стрункій системі лексику літературної мови Київського періоду, назавжди залишиться цінним здобутком у нашому мовознавстві, і ним будуть користуватися й ті дослідники, що вживатимуть нових методів в етимологізації слов'янських слів, як скористувався вже я для визначення семантики в назві місяця вересня наведеним у праці П. Ковалева словом "върьшь".

Історію форм української мови П. Ковалів досліджує в працях "Історія форм української мови," "Нариси з історії української мови",

"Історія української мови" та в деяких статтях. У цих працях звертає на себе увагу струнка система викладу, якої, на мою думку, досі не було ні в одному підручнику з історичної граматики. Це дуже полегшує користування працею. А підсумкова схема поплутання слів /основ/ чи типів відмінювання іменників дає майже наочне уявлення про цей процес. Схема ця складається з двох "поверхів": горішній "поверх" – давні типи відмінювання, а їх аж дев'ять, а долішній "поверх" – сучасні типи, і їх уже тільки чотири. Зв'язки між "поверхами" показані стрілками – що до чого перейшло. Ця схема наявна в усіх трьох підручниках.

Коли я починав викладати в педагогічному інституті історичну граматику української мови, то я користувався цією схемою, як також і цілим курсом, викладеним в "Історії форм української мови". Користувалися ним і інші тодішні мовознавці. Але це не врятувало цієї праці від розгрому в 30-их роках, коли Г. Сабалдир назвав її "історією форм в націоналістичному освітленні" /"Мовознавство", ч. 2, 1934 р./.

Історична фонетика є в "Нарисах з історії української мови"; в "Історії української мови"; а також у книжці "Основи формування української мови".

І в цих розділах ми знаходимо виразні визначення всіх явищ відповідно до найновіших досягнень у цій галузі історичного мовознавства, а в праці "Основи формування української мови" дослідження кожного звукового явища – це справжні маленькі монографії. Напр., зміна О, Е в нових закритих складах займає 14 сторінок, і автор подав тут історію питання, розглянув і використав усю дотичну літературу з цього питання та дав свої висновки. Правда, відповідно до теми цієї праці автор розглянув у ній не всі звукові явища української мови, а тільки ті, що являють собою специфічні ознаки її. Усі звукові явища він розглядає в своїх повних курсах історичної граматики української мови, хоч подекуди, із зрозумілих причин, і стисліше, але не з меншою точністю. Напр., у "Нарисах з історії української мови" повноголосся розглянуто також із вичерпною повнотою. То інша справа, що тепер, у світлі мого відкриття, гіпотетичні, здогадні *tort, tolt, tert, telt* можна вже замінити живомовними явищами, що являють собою в адигейських мовах морфологічні, а не фонетичні явища, і тільки різна рефлексія голосних у різних слов'янських мовах дала повноголосся або неповноголосся /напр., "гуэл" – кругле - наросток "уа" дієприслівника, із сполучним між ними звуком "ѡ" дало "гуэлыуа"; а звідси й "Голова" чи "галава"; чи з рос. редукцією першого голосного "г'лава"; чи старослов'янське "глава" та польське "głowa".

Сучасний стан української звукової системи проф. П. Ковалів розглядає в таких своїх працях, як от "До питання про гармонію звуків в українській мові /на матеріалі переходу О й Е в І/, "Die Ukrainischen Phoneme". / "Orbis", Т. XI, 2, 1962/.

Але коли говорити про дослідження сучасної української літературної мови, то треба сказати, що проф. П. Ковалів не був замкненим у своєму кабінеті вченим, який поза доісторичними та іншими далекими від життя темами не бачить живого життя, ні, він з усією властивою йому працездатністю й енергією втручався в життєву практику, в боротьбу за внормування сучасної української літературної мови та за поширення її через школу й пресу в українському суспільстві. Звідси маємо в його надбанні цілу низку підручників із сучасної української літературної мови та досліджень, що мають на меті її удосконалення й дальший розвиток. Ось ті підручники й досліді: "Грамматика української мови" / Мюнхен, 1946 р. /, "Українська мова" / Нью-Йорк, 1966 р. /, "Чистота і правильність української літературної мови" / Мюнхен, 1947 р. /, що вийшло двічі / вдруге у Вашингтоні 1962 р. /, "Грамматичні й правописні вправи" / Мюнхен, 1946 / . Сюди ж можна приєднати й написану спільно з сином Борисом Ковалевим книжку "Мистецтво слова"; в якій докладно розглянуто норми української вимови в театрі і, очевиднож, в живому усному мовленні. Окремі явища живого українського мововжитку проф. П. Ковалів розглянув у таких своїх дослідях, як от "Ще про дієприкметники в українській мові" / "Сучасність"; ч. 4, 1967 р., "Мова української преси" тощо.

Є в нього й спеціальний підручник з українського наголошування — / Нью-Йорк, 1952 (р.) /.

Не маючи змоги розглядати всі ці підручники, я зупинюся тільки на показовім для його поглядів досліді "Ще про прикметники в українській мові." Цей дослід скерований проти засмічування цією невластивою українській мові формою культурного мововжитку в "радянських" умовах на Україні, де в усіх підручниках "про дієприкметники в українській мові" говоритья точнісінько так, як і в граматиках з російської мови, тобто офіційно наказано існування й творення всіх чотирьох груп дієприкметників: активних теперішнього й минулого часу, пасивних теперішнього й минулого часу" / стор. 3/. Це, справді, можна пояснити тільки залежністю розвитку української мови від Москви та її русифікаційним тиском, бо не можна припускати, щоб серйозні вчені не знали історії цього питання та попередньої практики українського літературного мововжитку. Адже ще в XVI ст. в "учительних евангеліях" писаних простою мовою / напр., у "пересопницькій евангелії" /, ці форми обминали. Автор першої граматики нової української літературної мови О. Павловський / написана 1805 р. / гостро виступав проти цих чужих для української мови форм і захищав властиві українській народній мові описові звороти типу "рушник той, що на ковдрі лежить," як це ми довідуємось із недавно опублікованої його відповіді на рецензію М. Цертелєва / "Мовознавство"; ч. 5 за 1968 р., стор. 53/.

Уже нашими днями В. Русанівський виступив проти Антоненка-Давидовича, що відкидає ці форми, назвавши це "емоційно-наївним підхо-

дом" / "Українська мова й література в школі", ч. 8 за 1968 р., стор. 28/.

З цього можна бачити, яку користь для української літературної мови має праця проф. П. Ковалева про дієприкметники. На жаль, відзначає дослідник, і на еміграції в мові преси тощо це негативне явище наявне. У радянських підручниках на виправдання цього звичайно покликаються на те, що ці форм трапляються в мові українських письменників. Але проф. П. Ковалів цілком слушно зазначає: "Твердження це не наукове. Треба було сказати, що активні дієприкметники теперішнього часу в мові названих письменників ужиті супроти норм української мови" /стор. 4/. Він сам зібрав великий фактичний матеріал з творів українських письменників, навіть із творів Т. Шевченка, але й пояснив так: "Бо хто ж із письменників не помилявся, не мавши доброї української школи!" /стор. 8/. Проаналізувавши відповідний матеріал, проф. П. Ковалів подає заміни можливості, наявні в українській мові, які ані трохи не применшують вислівної вартости української мови.

Дуже цінні й корисні для нашого еміграційного мововжитку праці проф. П. Ковалева "Чистота й правильність української літературної мови", "Мова української преси", що була надрукована в "Сучасності", ч.ч. 8, 9, 11, 12 за 1966 рік. Якщо в книжці "Чистота й правильність української мови" автор дає перелік нормативно правильних явищ і зазначає поряд неправильні, то в цій праці, навпаки, він виписує з поточної преси та інших емігрантських видань неправильні явища, а потім подає правильні. З огляду на те, що наші еміграційні газети й журнали видають і редагують переважно вихідці з західних українських земель, його корегування скеровані на викорінювання західноукраїнських льокалізмів.

"Мова української преси поза межами України стоїть далеко ще від літературних норм, що їх уже виробила собі українська мова, — пише автор у вступних заввагах до цієї праці. — Мова /цієї — В.Ч./ української преси взагалі характеризується або надмірними чужими впливами, або надзвичайною строкатістю льокальних елементів, переважно західньоукраїнських, які ще не ввійшли в літературну мову або взагалі невідомі ні в українському лексиконі, ні у виробленій літературній фразеології" /"Сучасність", ч. 8, стор. 122/. А далі він подає численні лексичні, фразеологічні, фонетично-правописні, морфологічні й синтаксично-пунктуаційні помилки та пропонує відповідні виправлення. Якщо порівняти цю працю проф. П. Ковалева з колишнім, виданим у Західній Україні словником західньоукраїнських льокалізмів проф. І. Огієнка, то в цій праці маємо повніше охоплення ненормативних явищ, бо, як бачимо, й фонетично-граматичних, яких в Огієнковому словнику не було. Корисність цієї праці П. Ковалева безсумнівна, оскільки еміграція не може законсервовувати в своїй мові ті льокалізми, яких немає в літературних нормах, уживаних на Україні /але це не означає, що ми повинні приймати ті примусово накидувані русицизми, що їх ще й досі не може спекатися українська літературна мова на Україні/. На жаль, ще не можна сказа-

ти, що наші редактори використовують цю працю проф. П. Ковалева. От, наприклад, канадська газета "Новий Шлях" хоч і передрукувала ці поради в своєму "Мовному куточку", але в своїх текстах цих виправлень не використовує: "блуд" – помилка, "згори" – наперед тощо.

З історії українського мовознавства є в проф. П. Ковалева три праці: про лінгвістичну діяльність В. Сімовича, про К. Кисілевського, про С. Смаль-Стоцького.

За браком часу я можу тут згадати тільки праці проф. П. Ковалева з російської мови, зокрема його кандидатську дисертацію "Функции глагольных префиксов в русском литературном языке", що була частково опублікована в "Записках" Ленінградського державного університету та в журналі "Русский язык в школе" /у вигляді шістьох статей, починаючи з Ч. 3 за 1939 р./.

Значний вклад дав проф. П. Ковалів у загальнослов'янське мовознавство. Це насамперед його велика праця "Слов'янські "фонеми"; книжка на 256 сторінок /Н.Й., 1965/. У підзаголовку визначено характер цієї праці як "походження й розвиток" цих фонем, а в передмові автор пише: "Нашим завданням було накреслити загальну схему розвитку фонем у слов'янських мовах, не вдаючись у деталі, щоб зосередити увагу читача саме на основних питаннях, хоч більше місця відводимо тим із них, які є спірними в науці". Звичайно, розглядати й цей матеріал у даній доповіді не можна. До цієї групи праць належать іще: "До історії активних дієприкметників теперішнього часу в слов'янських мовах /Мюнхен, 1956/", "Прикметники дієслівного творення з формантом-nt у слов'янських мовах" /Нью-Йорк, 1956/р./, "Participial Adjectives in the Slavic Languages", Winnipeg, 1957 р.

У всіх цих працях автор вичерпно використав літературу предмету. Але й їх я не можу в деталях розглянути в цій доповіді, а можу тільки сказати, що й цих даних про наукову діяльність проф. П. Ковалева досить, щоб ствердити наукові заслуги, з якими він прийшов до свого 70-річного ювілею.

БІБЛІОГРАФІЯ

ПРАЦЬ П. К. КОВАЛЕВА

1927

1. Рец.: И.Г. Фрезер. "Аттис". "Фригийский культ Аттиса и христианство." Перевод с английского проф. Г.С. Фельдштейна. "Новая Москва", 1924, стор. 1-108. Етнографічний Вісник. Київ, 1927, кн. 4, стор. 184-186.

2. Рец.: Валентин Отамановський. "Краєзнавство на Поділлі. Найближчі його завдання та потреби й роль в краєзнавчій праці Кабінету вивчення Поділля." Кабінет вивчення Поділля. Вип. 8. У Вінниці, 1926, стор. 1-13, I-XV. "Етнографічний Вісник." Київ, 1927, кн. 4, стор. 179-180.

1928

3. Рец.: Бюллетень Северо-Восточного Областного Бюро Краеведения. Вып.3. Архангельск, 1926, стор. 1-62, I-VI. "Етнографічний Вісник." Київ, 1928, кн. 6, стор. 128-129.

4. Рец.: Труды Ивано-Вознесенского Губернского Научного Общества Краеведения. Вып. 3. Итоги краеведческой работы губернии в докладах первой губернской конференции 1925 г. Стор. 1-305. В п. 4. Сборник Историко-революционный. 1926 г. Стор. 1-77. "Етнографічний Вісник." Київ, 1928, кн. 6, стор. 130-131.

1929

5. Рец.: проф. П. Бузук. Спроба лінгвістичнає географії Беларусі. Ч. 1. Вып. 1. Выданые Института Беларускає культуры у Менску – 1928, стор. 1-110. "Записки Исторично-Филологичного Відділу УАН". Київ, 1929, кн. XXIII, стор. 370-373.

6. Рец.: проф. С. Дложевський. "Дешо про природу речень типу "козаченька вбито" української літературної мови" (Статті по славянської філології и русської словесности. Сборник Отдел. русского языка й словесности. АН СССР. Т. СІ. Ч. 3. Ленінград, 1928). "Кузня освіти". Вид. Київського Інституту Народної Освіти, 1928 Ч. 3.

7. Рец.: Дм. Зеленин. Женские головные уборы восточных (русских) славян. Slovia R.V.S. 2 /308-328/ та S.3./535-536/, 1927 р. "Етнографічний Вісник", Київ, 1929, кн. 8, стор. 246.

8. Рец.: А. Седелъников. Литературно-фольклорные этюды. Slavia. R, VI. S. I. 1927, стор. 64-98. "Етнографічний Вісник". Київ, 1929, кн. 8, стор. 246-248.

9. Рец.: Пермський Краєведческий Сборник. Издание кружка по изучению Северного края при Пермском университете. Под редакцией проф. П. С. Богословского. Вып. II. К десятилетию Пермского университета. 1926, стор. 184. В п. III. К десятилетию Октябрьской революции. 1927, стор. 1-120. "Етнографічний Вісник." Київ, 1929, кн. 8, стор. 250-251.

1930

10. Соціологічні моменти в фольклорі і завдання етнографії. "Бюлетень Етнографічної Комісії Української Академії Наук." Київ, 1930, Ч. 13, стор. 1-4.

11. Поєднання шкільного краєзнавства і природознавства з загальною краєзнавчою роботою. "Бюлетень Етнографічної Комісії УАН." Київ, 1930, Ч. 16, стор. 16-32.

12. Вірування в місяць. Програма для збирання матеріалу. "Етнографічна Комісія УАН." Київ, 1930.

13. Рец.: П. Богатирев. К вопросу об этнологической географии. Slavia, R. VII, S. 3. 1928, стор. 600-611. "Етнографічний Вісник." Київ, 1930, кн. 9, ст. 268-270.

1931

14. Історія форм української мови. Підручна книга для Педвишів. Державне видавництво "Радянська Школа." Харків, 1931, стор. 1-352. (Спільно з професором М. Грунським.

1939

15. Функциональное значение глагольных префиксов. "Русский язык в школе." Москва, 1939, Ч. 3, стор. 26-28.

16. Функции глагольных префиксов в русском литературном языке. Тезисы к диссертации на степень кандидата филологических наук. Ленинградский Государственный Университет. 1939, стор. 1-5.

1940

17. Современный русский литературный язык. Методические указания для заочников неспециальных факультетов университетов и педагогических институтов. Народный Комиссариат Просвещения УССР. Киев, 1940, стор. 1-32.

18. Функции глагольных префиксов в русском литературном языке. "Русский язык в школе." Москва, 1940, Ч. 1, 2, 3, 4, 5. Стр. 1-24.

19. К вопросу об изучении частицы НЕ. "Мова і література в школі." Київ, 1940, Ч. 12, стор. 29-40.

1941

20. Нариси з історії української мови. Українське видавництво. Львів, 1941, стор. 1-355. (Спільно з проф. М. Грунським).
21. Про культуру мови. "За нові кадри". Київський державний університет. 1941, ч. 20.
22. До питання про розвиток абстрактних понять у мові. "Наукові записки Київського педагогічного інституту". 1941.
23. Лексичні особливості ранніх суспільних поезій Ів. Франка. Зб. тез Київського педагогічного інституту. Київ, 1941.
24. Категориальное и функциональное значение частицы НЕ. "Русский язык в школе". Москва, ч. 1. 1941, стор. 30-35.

1943

25. До питання про визначення і розвиток граматичних категорій. "Український засів". 1943, ч. 4, стор. 131-138.
26. Українські активні дієприкметники. "Наші Дні". Львів, 1943. Грудень.
27. Мова і нація. "Львівські вісті". 21, 22, 23, 24-го грудня 1943.
28. Принцип народности в розвитку української мови. "Краківські вісті" 2-го листопада і 3-го грудня 1943.
29. Наукова діяльність історично-філологічного гуртка при Київському Домі Учених в 1942 році. "Український засів", 1943, ч. 4, стор. 162-168.
30. Наукові заслуги проф. Є. Тимченка. "Наші Дні", 1943, листопад.
31. В. Камінський – видатний діяч української культури. "Наші Дні". Львів, 1943. Жовтень.

1944

32. Українська літературна мова. "Голос". Берлін, 1944, 27-го березня.
33. Мова – основна ознака нації. "Українська дійсність". Берлін, 1944, ч. 13.
34. Мова – основна ознака національності. "Земля". Берлін, 1944, ч. 3.
35. Рідна мова – основа розумової діяльності. "Вояцька слава". Жовтень – Листопад, 1944, чч. 3-4.
36. Чому мову треба вважати національною ознакою? "Земля". Берлін, 1944, 8.
37. Проблема письмненицької мови. "Українська дійсність". Берлін, 30, 31, 32.
38. Важливе питання українського правопису. "Голос", Берлін, 1944. Червень. "Студентський Прапор". Краків, 1944, ч. 4-5.
39. До проблеми українського наголосу. "Українська дійсність". Берлін, 1944, ч. 16.
40. "Народ" і "народність". "Львівські Вісті" 11, 12, 13, 14, 15-го лютого 1944 р.
41. Українські вірування в місяць при замовлянні зубів. Український Науковий Інститут у Берліні. 1944, стор. 1-14.
42. Наукова діяльність філологічної секції Київського Дому Вчених у 1943 р. "Наші Дні", Львів, 1944. Лютий.

43. Рец.: В. Петров. З української обрядової поезії народно-календарного циклу. Український Науковий Інститут у Берліні, 1944. "Український Вісник". Берлін, 1944, ч. 34.

44. Рец.: Митрополит Іларіон. Ідеологія української Церкви. "Українська дійсність." Берлін, 1944, ч. 22.

45. Рец.: Митрополит Іларіон. Українська мова в Церкві. "Український Вісник." Берлін, 1944, ч. 10.

46. Рец.: Велика втрата. Некролог з приводу смерти В. Сімовича. "Львівські Вісті," 18-го березня 1944.

47. Проф. В. Сімович. /Некролог/. "Хлібороб" і "Українець" 18. березня, 1944.

48. Пам'яті вченого. З нагоди смерти В. Сімовича. "Українська дійсність." Берлін, 1944, 1-го травня.

49. Василь Сімович – оборонець рідної мови. "Український Вісник." Берлін, 1944, 14-го 19

50. Видатний дослідник української мови. Про наукову діяльність проф. Є. Тимченка. "Український Вісник." Берлін, 1944, червень.

51. Рец.: Слово про Ігорів похід в переспівах на сьогочасну українську мову. Вид. Р. Геррозе. За редакцією і вступною статтею проф. Яр. Рудницького. Грехенгайнхен, 1944. "Українська дійсність." 1944, ч. 34.

1945

52. Незламний дух поета. "Українська дійсність." Берлін, 1945, ч. 8.

53. Дещо про європейськість українців. "Українська дійсність." Берлін, 1945, ч. 1-2.

54. Тим, що забувають. "Українська дійсність." Берлін, 1945, ч. 10.

55. Рец.: Jaroslaw Rudnyckyj. Suedkorpatoukrainisch aus Illica. Institut fur Lautforschung an der Universitaet Berlin, 1944. "Українська дійсність." Берлін, 1944, ч. 1-2.

1946

56. Граматика української мови. Підручник для шкіл, гімназій і самоосвіги. Відділ Освіти і Культури при ЦПУЕ в Авґсбурзі. Мюнхен, 1946, стор. 1-151.

57. Граматичні і прависні справи. Мюнхен. Вид. "Рідне слово." 1946, ст. 1-68.

58. Як правильно будувати фразу? /котрий, який, що/. Мюнхен, 1946, ст. 1-16.

59. Як наголошувати присвійно-прикметникові прізвиська? "Українська Трибуна." Мюнхен, 1946, ч. 7.

60. Мова – творча сила нації. "Рідне слово." Мюнхен, 1946, ч. 1.

61. Мова нашої преси. "Українські Вісті." Новий Ульм, 1946, ч. 32-33.

62. Сценічна мова. "Театр." Мюнхен, 1946, ч. 2.

63. Дбаймо про культуру рідної мови. "Українська Трибуна." Мюнхен, 1946, ч. 6.

64. Дбаймо про чистоту українського слова. "Студент." Мюнхен, 1946, ч. 2-3, 4.

65. Оберегаймо синоніміку форм. "Українська Трибуна." Мюнхен, 1946, ч. 1.

66. На увагу практикам мови. "Українська Трибуна." Мюнхен, 1946, ч. 8.

67. Творення й розвиток літературних мов. "Рідне слово." Мюнхен, 1946 р. ч. 8. стор. 18-26.

68. З життя слів. "Нова дорога". Мюнхен, 1946, Ч. 1, стор. 35-41.
69. Правописна правда. "Українські Вісті". Новий Ульм, 1946, Ч. 40.
70. Правописна криза минула. Про "Толовні правила українського правопису" Ю. Шереха / "Прометей", 1946/. "Українська Трибуна". Мюнхен, 1946, Ч. 2.
71. Деякі правописні непорозуміння. "Наше життя". Додаток 17. Авгсбург, 1946.
72. Українська вимова і правопис. Мюнхен, 1946, стор. 1-38.
73. В боротьба за єдиний правопис української мови. Про "Український Правопис" Петра Оксаненка, Авгсбург, 1946. "Українська Думка". Авгсбург, додаток, Ч. 1.
74. Рец.: Петро Оксаненко. Український Правопис. Авгсбург, 1946. "Рідне Слово". Мюнхен, 1946, Ч. 7.
75. Рец.: Д-р Яр. Рудницький. Англійська передача української абетки. Проект. 1946. "Рідне Слово". Мюнхен. 1946, Ч. 5.
76. До історії церковної мови на Україні. "Церковний Вісник". Мюнхен, 1946, Ч. 7.
77. Форма і зміст поетичного слова. "Рідне Слово". Мюнхен, 1946, Ч. 5, ст. 51-60.
78. Вплив народної поезії на творчість Шевченка. "Рідне Слово". Мюнхен, 1946, Ч. 3-4, стор. 36-45.
79. Образи народно-поетичного стилю в поезіях Шевченка. "Студент". Мюнхен, 1946, Ч. 4, стор. 19-26.
80. Епітети і метафори як народно-поетичні форми в поезіях Шевченка. "Рідне Слово". Мюнхен, 1946, Ч. 3-4, стор. 25-35.
81. Деякі особливості Франкових поезій. "Наше Життя". Додаток, Ч. 21, Авгсбург, 1946.
82. Пам'яті Івана Франка. "Рідне Слово". Мюнхен, 1946, Ч. 6.
83. Велика поетеса українського народу. "Рідне Слово". Мюнхен, 1946, Ч. 3-4.
84. Наукова робота в Авгсбурзі. "Регенсбург, 1946, Ч. 6.
85. Рец.: Вибрані байки та притчі. Авгсбург, 1946, стор. 1-72. "Рідне Слово". Мюнхен, 1946, Ч. 8.
86. Рец.: Матвієнко, М. Лісові пригоди. Мюнхен, 1946, "Рідне Слово". Мюнхен, 1946, Ч. 8.
87. Рец.: Вовченята. Часопис для дітей. Ч. 1. Мюнхен, 1946. "Рідне Слово". Мюнхен, 1946, Ч. 6.
88. Дитячі видання. "Українська Трибуна". Мюнхен, 1946, Ч. 13.

1947

89. Що таке мова? "Наша мова". Журнал для всіх. Мюнхен, 1947, Ч. 1.
90. Світова мова. "Неділя". Ашаффенбург, 1947, Ч. 80.
91. Міжнародна мова. "Український есперантист". Авгсбург, 1947, Ч. 7.
92. Мова і раса. "Пу-гу". Авгсбург, 1947, Ч. 22.
93. Мова нашого народу. "Свобода". Джерзі Сіті, 1947, Ч. 101.
94. Наша національна мова. "Новий Шлях". Вінніпег, 1947, Ч. 86.
95. Оберігаймо національний дух нашої мови. "Українські Вісті". Новий Ульм, 1947, Ч. 77.
96. Рідна мова на чужині. "Пу-гу". Авгсбург, 1947, Ч. 18. 1947, ч. 77.
97. Шануймо рідну мову. "Українець у Франції". Париж, 1947, Ч. 36.
98. Своє і чуже. "Наша мова". Мюнхен, 1947, Ч. 1.
99. Що ж таке літературна мова? "Українська Трибуна". Мюнхен, 1947, Ч. 43.

100. Соборність української літературної мови. "Свобода" Джерзі Сіті, 1947, чч. 158, 159, 160.

101. Чистота і правильність української літературної мови. Авгсбург, 1947, стор. 1-36.

103. Принципові помилки в питанні мови. "Неділя" Ашафенбург, 1947, ч. 1.

103. Якою має бути церковна мова? "Українські Вісті" Новий Ульм, 1947, ч. 29, "Вісник" Вінніпег, 1947, ч. 1.

104. Ранні джерела церковно-літературної мови. "Бюлетень Богословсько-Педагогічної Академії УАПЦ. Мюнхен, 1947, ч. 3, стор. 20-23.

105. Лицем до славістики. "Українська Трибуна" Мюнхен, 1947, ч. 64.

105. Дві форми думання. "Рідне Слово" Мюнхен, 1947, ч. 2.

107. "Бути" чи "не бути"? Вживання допоміжного дієслова "бути" в складнім присудку. Мюнхен, 1947, стор. 1-16.

108. Безособові речення на-но, -то, їх значення та норми вживання. Авгсбург, 1947, стор. 1-16.

109. Оберегаймо стиль нашої мови. Стилiстична функція сполучників *і, та*. "Українські Вісті" Новий Ульм, 1947, Додаток, ч. 2.

110. Милозвучність і правопис. "Наша мова" Мюнхен, 1947, ч. 1.

111. Запитання і відповіді. Спiрні мовні питання. "Наша мова" Мюнхен, 1947, ч. 1.

112. Під знаком єдності до роз'єднання. Про суперечки на мовні теми. "Рідне Слово" Мюнхен, 1947, ч. 12.

113. Сперечання про апостроф. "Наша мова" Мюнхен, 1947, ч. 1.

114. Принципи і способи художнього перекладу. "Українські Вісті" Новий Ульм, 1947, ч. 77.

115. Нове видання Кобзаря. Тарас Шевченко. Кобзар. Повне видання в 3-х томах. На чужині, 1946. Том 1. "Українські Вісті" Новий Ульм, 1947, ч. 5.

116. Нова концепція в дослідженні українського фолкльору. З приводу праці проф. В. Петрова "Український фолкльор" УВУ. Мюнхен, 1947, "Орлик", 1947, ч. 9.

117. Нова праця з українського фолкльору. "Українські Вісті" Новий Ульм, ч. 16, 1947 р.

118. Документ великої історичної ваги. З приводу "Заповіту" Петра Могили. "Українські Вісті" Новий Ульм, 1947, ч. 23.

119. Рец.: Л. Зизаній. Лексис 1596-1946. Перевидав д-р Я. Рудницький. Авгсбург, 1946. "Наша мова" Мюнхен, 1947, ч. 1.

120. Новий підручник білоруської мови. Рец.: проф. д-р Я. Станкевич. Падручник крывіцкае /беларускае/ мовы. Часьць I-III. Регенсбург, 1947, стор. 1-124. "Українська Трибуна" Мюнхен, 1947, ч. 96.

121. Ранне християнство на Україні за свідченням пам'яток X-XIV ст. Матеріали до історії української Церкви. Збірник науково-богословських та церковно-історичних праць. Вид. Богословсько-Педагогічної Академії УАПЦ в Мюнхені, 1947, ч. 1, стор. 8-33.

122. Україна і європейськість. "Неділя" Ашафенбург, 1947, ч. 85.

123. Криве дзеркало критики. "Час" Фюрт, 1947, ч. 6.

124. Оберегаймо наукову етику. "Наше життя" Авгсбург, 1947, ч. 23.

125. Мова, свідомість і чин. "Громада" Париж, 1948, ч. 5-6.
126. Звідки походить наша мова? "Наш Клич" Буенос Айрес, 1948, ч. 10.
127. Значення рідної мови. "Наш Клич" Буенос Айрес, 1948, ч. 42. "Українець у Франції" 1948, ч. 110.
128. Плекаймо культуру рідної мови. "Наш Клич" Буенос Айрес, 1948, ч. 44.
129. Шануймо рідну мову. "Народна Воля" Скрантон, 22-го квітня 1948.
130. Арго, або таємна мова. "Пу-гу" Авґсбург, 1948, ч. 10.
131. З мовної практики. Значення форм: Знати – визнати, знати – пізнати. "Неділя" Ашаффенбург, 1948, ч. 133.
132. До синоніміки слів. Значення слів: жир, товщ. "Неділя". Ашаффенбург, 1948, ч. 151.
133. Що треба вважати літературною нормою? Про займенники: їх, їхній, "Неділя" Ашаффенбург, 1948, ч. 128.
134. Про одну синтаксичну аномалію а мові нашої преси. "Українські Вісті,"
135. З історії української церковної мови. "Дніпро"Пітсбург, США, 1948, вересень.

136. Мистецтво слова. Посібник для акторів, декламаторів, дикторів, членів драматичних студій, педагогів, поетів, промовців, письменників, проповідників, співаків, студентів, учнів середніх шкіл і всіх, хто вивчає живе слово й рідну мову. Видавництво "Громада": "Париж – Мюнхен, 1948, 1948, стор. 1-112./Спільно з Б. Ковалевим/.

137. Dativus absolutus в українській мові. "Науковий Збірник Українського Вільного Університету" Мюнхен, 1948, стор. 42-47.
138. Die ukrainische Sprache. Im Ausland, Augsburg, 1948, ч. 3.
139. Por la rajtoj de Ukraina popolo. Ukraina esperantisto. Augsburg, 1948, ч. 4.
140. Образ української матері. "Пу-гу" Авґсбург, 1948, ч. 11.
141. Шевченко і народна пісня. "Новий Шлях" Вінніпег, 1948, ч. 24.
142. Національний дух поета. "Українець у Франції" Париж, 1948, ч. 115.

1949

133. Історія української мови. Курс лекцій, читаних в Українському Вільному Університеті, Мюнхен, стор. 1-140.
144. Одна з проблем. До правопису Г і Г'. "Українська Трибуна". Мюнхен, 29-го травня 1949.
145. Мовний провінціалізм чи літературна норма? Про вживання часових форм "нині" і "сьогодні". "Неділя" Ашаффенбург, 1949, ч. 161.
6. Михайло Грушевський – оборонець літературної мови. "Українські Вісті" Новий Ульм, 1949, ч. 38.
147. Рец.: Я. Рудницький. Наголос у поезії Шевченка. Українська Вільна Академія Наук. Авґсбург, 1947, стор. 1-160. "Сьогочасне і минуле". Вид. НТШ. Мюнхен, 1949, ч. 2.
148. До питання про самобутність слов'янських мов. "Наш Вік" Торонто, Канада, 1949, ч. 30.

149. Наша двомовність. "Свобода": Джерзі Сіті. США. 1949, 6-7-го грудня. "Українець у Франції" Париж, 1949, ч. 45.
150. До питання нації і держави. "Наш Вік": Торонто, 1949, ч. 15.

1950

151. Нова праця з історії української літературної мови. З приводу книжки Митрополита Іларіона "Історія української літературної мови." Вид. "Наша Культура." Вінніпег, 1950, "Наш Вік": Торонто, 1950, чб 27.
152. Рец.: Istorija ukraїnśkoi movy. By Metropolit Ilarion. Winnipeg, 1950, Vyd. "Nasha Kultura" Bulletin of the American Association of Teachers of Slavic and East European Languages. Philadelphia, 1950, ч. 1
153. Українська літературна мова ХУІІ стол. Ілюстрований Календар "Рідна Ніва." Видавнича спілка "Еклезія." Вінніпег, 1950, ч. 17.
154. Як живуть і розвиваються слова. "Український Голос." Видавнича спілка "Тризуб." Вінніпег, 1950, ч. 17.
155. Наголос у деяких українських прізвищах. "Свобода" Джерзі Сіті, 1950, ч. 189.
156. The functional significance of the verbal prefixes in the Russian literary language. Bulletin of the American Association of Teachers of Slavic and East European Languages. Philadelphia, 1950, ч. 4.
157. Первісне значення назви "Україна." "Слово Істини." Вінніпег, 1950, ч. 12.
158. Наша мовна політика. "Свобода." Джерзі Сіті, 1950, ч. 48.
159. М. Грушевський і українська мова. "Україна." Українознавчий збірник, Париж, 1950, ч. 3.
160. Національна назва нашого народу. "Свобода." Джерзі Сіті, 1950, ч. 71.
161. Оберегаймо стиль нашої мови. "Наш Вік." Торонто, 1950, ч. 28.
162. Походження назви "Україна." "Українське Слово," Париж, 1950, ч. 451.
163. Name of Ukraine in foreign languages. "The Ukrainian "Quarterly." Publ. by Ukrainian Congress Committee of America. New York, 1950, vol. VI, 4., кар. 346-351.
164. Відкриті двері для української молоді. "Свобода." Джерзі Сіті, 3. XI. 1950.
165. В справі нового перекладу української Біблії. "Канадійський Ранок." Вінніпег, 1950, ч. 701.

1951

166. Назва "Україна" та її походження. "Слово Істини." Вінніпег, 1951, ч. 4-5, стор. 1-10.
167. Звідки походить форма "на Україні"? "Київ" журнал літератури і мистецтва Літературно-Мистецького Т-ва в Філадельфії. Двомісячник. 1951, ч. 1, ст. 48-52.
168. L'Ucraina: il nome. Europa. Roma, Mazzo. 1951.
169. Мова та її значення в житті нації і держави. "Крила." Журнал для молодих. Вид. Спілка Української Молоді Америки. Нью-Йорк, 1951, ч. 1; стор. 16-18; ч. 2, стор. 18-19; ч. 3, стор. 19-21; ч. 4, стор. 10-11.
170. Мова і письменник. "Овид." Буенос Айрес, 1951, ч. 1.
171. Нотатки з української фразеології. "Свобода." Джерзі Сіті, 1951, ч. 26.
172. Друга нотатка з української фразеології. "Свобода." Джерзі Сіті, 1951, ч. 42.

173. Пам'яті Бориса Грінченка. Борис Грінченко як лексиколог. "Свобода". Джерзі Сіті, 1951, ч. 108.

174. Поетична інтуїція у Т. Шевченка. "Київ". Філядельфія, 1951, ч. 5, стор. 231-232.

175. Українознавство в Бруклін-Коледжі. "Свобода". Джерзі Сіті, 14-го березня 1951 року.

176. Рец.: Митрополит Іларіон /проф. д-р І. Огієнко/. Українсько-російський словник початку ХУІІ віку. Вид. УВАН. Вінніпег, 1951. "Київ", Філядельфія, 1951, ч. 5, стор. 246.

177. Білоруська мова в словнику В. Даля. "Україна", Париж, 1951, ч. 6, стор. 450-453.

178. Незабутній образ української матері. "Український Голос". Вінніпег, 1951, ч. 10.

1952

179. Наголос в українській літературній мові. Нью-Йорк, 1952, стор. 1-32.

180. Нововідкрита пам'ятка Х століття. Про Молитовник кн. Володимира в кінці ХІУ стол. "Свобода". Недільне видання. Джерзі Сіті, 1952, ч. 18.

181. Назви "Росія" і "Україна". "Свобода". Недільне видання. Джерзі Сіті, 1952, ч. 25.

182. До ранніх історичних джерел у формуванні лексичного фонду української літературної мови. "Україна". Париж, 1952, ч. 3, стор. 609-611.

183. The original Inhabitants of the Kievan state and formation of the literary language. Proceedings. Shevchenko Scientific Society. Phil. Sec. Vol. I. New York – Paris, 1952, p.p. 29-43.

184. The Vocabulary Found of the Ukrainian Literary Language between the tenth and fourteenth centuries. Proceedings. Shevchenko Scientific Society. Phil. Sec., Vol. I, New York – Paris, 1952, p.p. 10-13.

185. Нове надбання з української мови. З приводу книжки: Іларіон /проф. д-р Ів. Огієнко/. Українська літературна мова. Том перший: Граматичні основи літературної мови. Вінніпег, 1/51. "Свобода". Джерзі Сіті, 1952, ч. 19.

186. Нова праця з латинської мови. З приводу книжки: проф. В. Стецюк. Історична граматика латинської мови. Вид. УВУ. Мюнхен, 1952, стор. 1-135. "Свобода". Недільне видання. Джерзі Сіті, 1952, ч. 34.

187. Рец.: Науковий Збірник. І. Українська Вільна Академія Наук в США. Нью-Йорк, 1952, стор. 1-160. "Свобода". Джерзі Сіті, 1952, ч. 295.

188. Рец.: Л. Іс кра. Сваесабливасці беларускае мовы в паравнаньні до суседніх славянских мовав. Выданьє "Моладзі" Парыж, 1951, "Наша Культура". Вінніпег, 1952, ч. 3.

189. Нація і народ. До визначення понять "нація" і "народ". "Свобода". Джерзі Сіті, 1952, ч. 6.

190. Український народ як нація. "Наша Культура". Вінніпег, 1952, ч. 4, ст. 1-8.

191. Рец.: Ukraine in Vergangenheit und Gegenwart, Muenchen, 1952, ч.ч. 1,2,3. "Свобода". Недільне видання. Джерзі Сіті, 1952, ч. 30.

192. Інтелекційний Куліш. До його перекладницької діяльності. "Свобода". Джерзі Сіті, 1952, ч. 37.

193. Про походження білоруського народу і мови. "Наша Культура". Вінніпег, 1952, ч. 12.

194. До п'ятиріччя "Славістики". "Свобода". Недільне видання. Джерзі Сіті, 1952, ч. 44.

196. Рец.: Прот. П. Білон. Спогади. Ч. I. Пітсбург, 1952, "Київ": Філядельфія, 1952, ч. 4, стор. 217-218

196. Про релігійність М. Гоголя. З нагоди 100-річчя його смерті. "Народне Слово": Пітсбург, 1952, ч. 10.

1953

197. Problems of the Ukrainian literary language. The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S. Vol. III, 1953. Ч. I, стор. 571-583.

198. Граматичні основи нашої літературної мови. З приводу праці: Митрополит Іларіон. Граматичні основи української літературної мови. Вінніпег, 1951, стор. 1-347. "Наша Культура": Вінніпег, 1953, ч. 7.

199. Стародавній Новгородський Єрмологій. З приводу праці: Die aeltesten Novgoroder Hirmologien-Fragmente. Herausgegeben von Erwin Koschmieder. Erste Lieferung. Abhandlung der Bayerischen Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse. Neue Folge. Heft 35, S. 1-318. Muenchen, 1952. "Наша Культура" Вінніпег, 1953, ч. 12, стор. 26-27.

200. Василь Сімович. Вид. УВАН. Серія "Українські вчені". Вінніпег, 1953, ст. 1-44.

201. До проблеми формування української мови. "Україна": Париж, 1953, ч. 10. стор. 835-838.

202. Образний паралелізм у Шевченка. "Київ": Філядельфія, 1953, ч. 2.

203. Він переміг з вірою. Про релігійність Т. Шевченка. "Українське Православне Слово": УПЦ в США. Нью-Йорк, 1953, ч. 3.

1954

204. Українська мова та її становище серед інших слов'янських мов. УВАН. Slavistica. Праці Інституту Слов'янознавства. За редакцією Яр. Рудницького. Ч. 20. Вінніпег, 1954, стор. 1-48.

205. The Problem of the Typology of the Slavic Languages. The Slavonic and East European Review. Vol. XXXIII, ч. 80, 1954, p.p. 212-217.

206. Soviet Linguistic Policy. Academic Freedom Under the Soviet Regime. New York, 1954, p.p. 56-60.

207. Дещо про мову і правопис. "Овід": Буенос Айрес, 1954, ч. 3-4.

208. До з'їзду славістів. "Свобода": Джерзі Сіті, 1954, ч. 166.

209. Рец.: Яр. Славутич. Донька без імені. Поема. 1952. "Перемога": Буенос Айрес. "Віра і Культура": Вінніпег, 1954, ч. 9.

210. Чин Проскомідії за службниками X-XII ст. "Віра і Знання": Праці Науково-Богословського Інституту УАЦ в США, ч. I, Нью-Йорк, 1954, стор. 37-45.

1955

211. The Problem of the Formation of the Ukrainian Language. Proceeding. Shevchenko Scientific Society. Phil. Sec. Vol. 2, New York -- Paris, 1955, p.p. 23-30.

1956

212. The problem of change of O, E in new closed syllables in Ukrainian dialects. ORBIS. Bulletin International de Documentation Linguistic. Tome V, ч. I, 1956, Louvain, p.p. 244-249.
213. Прикметники дієслівного творення з формантом *nt в слов'янських мовах. Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. Т. 165. Збірник Філологічної Секції т. 26. Нью-Йорк – Париж, 1956, стор. 5-20.
214. Іван Франко. "Свобода". Джерзі Сіті, 1956, 15-го липня.
215. До історії активних дієприкметників теперішнього часу в слов'янських мовах. Науковий Збірник УВУ. Ювілейне видання. Том VI. Мюнхен, 1956, стор. 111-126

1957

216. Participial adjectives in the slavic languages. UVAN. Slavistica, no 29, Winnipeg, 1957, p. 1-48.
217. The development of verbal adjectives with formant *nt in slavic languages, The Slavonic and East European Review. Vol. XXXV, no 85. June 1957, London University p.p. 562-566.
218. Лексичні особливості ранніх поезій Ів. Франка. "Записки НТШ", т. CLXVI. Нью-Йорк – Сідней – Париж – Торонто, 1957, стор. 104-124.
219. Про новий "Збірник заходознавства." З приводу видання: "Збірник заходознавства" УВАН. Вінніпег, 1956. Том III, стор. V- XVI, 1-280. "Овид" Чикаго, 1957, ч. 5.
220. Про "Participium universale im Slavischen". Slavistica, no. 16, стор. 1-43. "Київ" Філядельфія, 1957, ч. 4, стор. 165-169.
221. Фальшування історії української мови. Про працю: Ф. Медведєв. Історична граматика української мови. Харківський державний університет, 1955, стор. 1-215. "Київ" Філядельфія, 1957, ч. 5, стор. 214-217.
222. До десятиріччя "Славістики". "Київ" Філядельфія, 1957, ч. 4, стор. 163-165.
223. Дещо про двох українських мовознавців. "Овид" Чикаго, 1957, ч. 6.
224. Репортажі науковця. З приводу книжки: Яр. Рудницький. З подорожі по Америці. Вінніпег – Вашингтон, 1956, стор. 1-128. "Український Прометей" Чикаго, 1957, ч. 21.
225. Рец.: Ф. Онуфрійчук. Хатні рослини. Вінніпег, 1957, стор. 1-48. "Новий Шлях" Вінніпег, 1957, ч. 42.

1958

226. До питання гармонії звуків в українській мові. "Наукові записки УВУ" Мюнхен, 1958, ч. 2, стор. 33-43.
227. Нова праця з історії української мови. З приводу книги: Л. А. Булаховського. Питання походження української мови. АН УРСР. Київ, 1956, стор. 1-220, "Київ" Філядельфія, 1958, ч. I, стор. 47-50.
228. Цінна праця з історії старослов'янської мови. З приводу книги: Н. Ван Вейк. История старославянского языка. Москва, 1957, стор. 1-368. "Овид" Чикаго, ч. 4, 1958.
229. Нова праця з класичної філології. З приводу книги: В. Стецюк. Історична граматика латинської мови. Ч. II, Вид. УВУ. Мюнхен, 1953, стор. 1-600. "Українець" Париж, 1958, ч. 22.

230. Праця з класичної філології українською мовою. Про ту ж книгу В. Стецюка. "Свобода" / Джерзі Сіті, 1958, ч. 154.

231. Рец.: В. Стецюк. Історична граматики латинської мови. Частина перша. Фонетика. 1952, стор. 185. Частина друга: Морфологія, 1953, стор. 1-592. Вид. УВУ. Мюнхен – Нью-Йорк. "Київ" / Філадельфія, 1958, ч. 3, стор. 46-48.

1959

232. Основи формування української мови. "Записки НТШ", т. 168. Збірник Філологічної Секції, т. 29. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1959, ст. 1-240.

233. До проблеми східноєвропейської історичної термінології. "Київ" / Філадельфія, 1959, ч. 4, стор. 45-46.

234. Історична граматики української мови. Рец.: О. П. Безпалько, М. П. Бойчук, М. А. Жовтобрюх, С. П. Самійленко, І. Й. Тараненко. Історична граматики української мови. Підручник для студентів мовно-літературних факультетів педагогічних інститутів УРСР. Удостоєний другої премії Міністерства Освіти УРСР. Державне учбово-педагогічне Видавництво "Радянська Школа" / Київ, 1957, стор. 1-474. "Київ" / Філадельфія, 1959, ч. 1, стор. 37-40.

235. Українська літературна мова. Рец.: Митрополит Іларіон. Наша літературна мова. Як писати й говорити по-літературному. Вінніпег, 1959, стор. 1-425. "Віра і Культура" / Вінніпег, 1959, ч. 12, стор. 18-19.

236. Про подорож до Скандинавії. Рец.: Яр. Рудницький. З подорожі до Скандинавії. Вінніпег – Осло, 1957, стор. 1-136. "Овід" / Чикаго, 1959, ч. 2, ст. 29-31.

1960

237. Молитовник / служебник / – пам'ятка ХІУ століття. Науково-Богословський Інститут УПЦ в США. Монографія і текст пам'ятки. Нью-Йорк, 1960, ст. 1-436.

238. Нова праця про говори української мови. Рец.: Ф. Т. Жилко. Говори української мови. Київ, 1958, стор. 1-171. "Київ" / Філадельфія, 1960, ч. 3-4, ст. 60-62.

239. Нова граматики. Рец.: Дмитро Кислиця. Граматики української мови. Частина I. Фонетика і морфологія. Вид. "Нові Дні" / Торонто, 1959, стор. 1-13. "Віра і Культура". 1960, ч. 2, стор. 18-19.

240. Рец.: Yar Slavutych. Conversational Ukrainian. Winnipeg, 1959, I-XVI, 1-368. "Київ" / Філадельфія, 1960, ч. 47-48.

241. Праця Осередку НТШ у Вашингтоні. "Свобода", 1960, ч. 54.

242. Рец.: P. P. Pliuść. Narzysy z istoriji ukrajinskoji liberaturnoju movy. "Kiev. "Radjans'ka shkola", 1958, р.р. 1-291. The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in United States. Vol. VIII, 1960, no. 12, р.р. 207-209.

1961

243. Мова і діалект. "Віра і Культура", 1961, ч. 4, стор. 23-25; ч. 5, ст. 14-15.

244. Як утворились і розвивались літературні мови. "Віра і Культура", 1961, ч. 8, стор. 13-15; ч. 9, стор. 16-18.

245. Словник Шевченкової мови. "Віра і Культура", 1961, ч. 9, стор. 16-18.

246. Граматично-стилістичний словник Шевченкової мови. "Віра і Культура", ч. 12, стор. 5-6.

247. Вплив народної поезії на поетичну мову Шевченка. Збірник – альманах у

сторіччя смерті поета. Вид. "Свобода." Джерзі Сіті, 1961, сторін. 177-183.

248. Проблеми шевченкознавства. З нагоди Світового Конгресу Української Вільної Науки. "Свобода"; 1961, ч. 49.

249. Елементи народно-поетичної мови в поезіях Шевченка. "Наукові записки УВУ"; Мюнхен, 1961, ч. 5-6, стор. 36-61.

251 250. Про нову працю проф. О. Оглоблина, "Київ"; 1961, ч. 4.

251. Про наукову конференцію київських мовознавців. "Київ"; 1961, ч. 2, сторін. 38-40.

252. Л. А. Булаховський /некролог/. "Київ"; 1961, ч. 3.

1962

253. Лексичний фонд літературної мови Київського періоду. X-XIV ст. Том I. Основний фонд. Наукове Товариство ім. Шевченка. Нью-Йорк, 1962, ст. I-XXX, 1-450.

254. Чистота і правильність української літературної мови. Видання друге. Вашингтон, 1962, стор. 1-36.

255. До історії і проблеми церковної мови. "Новий літопис"; Вінніпег, 1962, ч. 1, стор. 26-37.

256. Діалект і літературна мова. З приводу книжки Б. В. Кобилянського "Діалект і літературна мова"; Київ, 1960. "Київ"; 1962, ч. 2.

257. До десятиріччя "Ономастики". "Київ"; 1962, ч. 2.

258. Образ письменниці. Про твір Ю. Тиса "На світанку". "Овид"; 1962, ч. 1, сторін. 62.

259. Монументальна праця Володимира Дорошенка. З приводу його праці "Покажчик видань Шевченкових творів" у т. XIV "Повного видання творів Т. Шевченка"; вид. Миколи Денисюка, 1961. "Овид"; 1962, ч. 3.

260. Рец.: М. Н. Тихомиров, Л. В. Милов. Закон Судный людям краткой редакции. Под редакцией акад. М. Н. Тихомирова. АН СССР. Институт славяноведения. Москва, 1961, стор. 1-176. "Новий літопис"; 1962, ч. 2, стор. 79-80.

261. Нова праця з археології. З приводу книги Я. Пастернака "Археологія України"; "Новий літопис"; 1962, ч. 3.

262. Die ukrainische Phoneme. ORBIS, т. XII, no. 2, Louvain, 1962, р.р. 498-503.

263. До проблеми формування української мови та інших східнослов'янських мов. "Записки НТШ"; т. CLXIX, 36. на пошану Зенона Кузелі, Париж – Нью-Йорк – Мюнхен – Торонто, 1962, стор. 236-243.

264. Народно-поетичні форми в поезіях Шевченка. "Записки НТШ"; т. CLXXVI. Нью-Йорк – Париж – Торонто, 1962.

265. Засади українського правопису. "Новий літопис"; 1962, ч. 4, стор. 24-29.

266. Л. А. Булаховський як дослідник історії української мови. "Київ"; 1962, ч. 4, стор. 27-30.

1963

267. Праця про українські сполучники. Огляд праці: Ф. П. Медведев. Система сполучників в українській мові. Харків, 1962. "Київ"; ч. 5-6, стор. 69-72.

268. Новий збірник праць НТШ. Огляд. "Овид"; 1963, ч. 2.

269. Праця над українським наголосом. "Наукові записки УВУ"; ч. 7, 1963, 223-228., 1963 р.

270. Новий переклад Біблії Митрополита Іларіона. "Віра і Культура", 1963, ч. 10-11, стор. 2.

1964

271. Лексичний фонд літературної мови Київського періоду X-XIV ст., Т. II. Запозичення. НТШ. Нью-Йорк, 1964, стор. I-XXXVIII, 1-323.

272. Лексичний фонд літературної мови Київського періоду X-XIV ст. Автореферат. "Віра і Культура", 1964, ч. II і далі.

273. Сучасна українська літературна мова. "Київ", 1964, ч. 4, стор. 98-100.

274. К вопросу об образовании восточнославянских языков. Відбитка з журналу "В помощь преподавателю русского языка в Америке", 1964, ч. 70, стор. 1-8.

275. Дещо з теоретичних питань граматики. "Київ", ч. 5, 1964, стор. 153-157.

276. Шевченко – невмирущий у віках. "Овид", 1964, ч. 1.

1965

277. Слов'янські фонемні походження і історичний позвиготок. "НТШ" Нью-Йорк, 1965, стор. 1-256.

278. Шевченко як християнин. "Український Православний Календар на 1965-й рік." УПЦ в США. Баунд Брук, 1965, стор. 89-94.

279. Словник мови Шевченка. З приводу видання АН УРСР у видавництві "Наукова думка", Київ, 1964, тт. I, II, "Овид", 1964, ч. 4.

280. Деякі проблеми культури нашої мови. "Слово на сторожі" Орган Товариства Плекання Рідної Мови. 1965, ч. 3. Вінніпег, Канада.

281. Шляхи і засоби боротьби за культуру української мови. "Сучасність" Мюнхен, 1965, ч. 6, стор. 115-118.

282. Книжки про культуру української мови. "Сучасність", 1965, ч. 7, сторін. 117-119.

283. Журнал про культуру української мови. "Сучасність", 1965, ч. 8, стор. 117-119.

284. Вимова і правопис у радіомовленні. "Сучасність", 1965, ч. 10, стор. 123-125

285. Правопис як засіб нормування літературної мови. "Сучасність", 1965, ч. 10.

286. За культуру української мови в радіомовленні. "Сучасність", 1965, ч. 12, стор. 116-122.

287. Роля Шевченка в формуванні нової української літературної мови. "Овид", 1965, ч. 1.

288. Проф. д-р Кость Кисілевський та його наукова діяльність. "Овид", 1965, ч. 2, стор. 22-28.

289. Нова інтерпретація "Полтави" Пушкіна. "Овид", 1965, ч. 3, стор. 37-38.

290. Подорож до трьох матерів. "Овид", 1965, ч. 3, стор. 41-42. "Свобода", ч. 99, 1965; "Вільне Слово", 1965, ч. 25.

291. До проблеми походження східнослов'янських мов. "Овид", 1965, ч. 4, сторін. 29-32.

292. Нове видання "Лексикона" Павми Беринди. "Новий літопис", 1965, ч. 15, стор. 77-80.

293. Нова монографія про служебник XIV-XV ст. "Українське Православне Слово", 1965, ч. 8, стор. 9.

294. Слов'янські фонемні. Автореферат. "Віра і Культура", 1965, ч. 2, сторін. 28-30.

295. Праця над українським наголосом. "Віра і Культура"; 1965, ч. 6, стор. 4-6.
 296. На пошану Михайла Коцюбинського. "Вільне Слово," 1965, ч. 13.
 297. The Velar Phonemes K,G,Ch. in Russian. ORBIS. Tome XIV, no. 1, 1965, p. 111-115.
 298. Нова праця про творення східнослов'янських мов. "Київ"; 1965, ч. I.

1966

299. Українська мова. Наукове Товариство ім. Шевченка. "Бібліотека українознавства"; ч. 19, Нью-Йорк, 1966, стор. 1-221.
 300. Теорії виникнення націй і національних мов. "Сучасність"; 1966, ч. 4, ст. 101-116.
 301. Основи формування української літературної мови. Автореферат. "Віра і Культура"; 1966, ч. 12, стор. 19-21.
 302. Основні етапи розвитку української літературної мови. "Український Православний Календар на 1966 рік" Баунд Брук, стор. 102-106.
 303. Михайло Грушевський – оборонець рідної мови. "Свобода" Джерзі Сіті, ч. 195, 1966.
 304. Акад. Ст. Смаль-Стоцький за науковий правопис. "Свобода," 1966, ч. 219.
 305. Мова української преси. "Сучасність"; 1966, ч. 8, стор. 123-127; ч. 9, стор. 118-127; ч. 11, стор. 120-124; ч. 12, стор. 106-117.
 306. Нові матеріали про М. Коцюбинського. "Вільне Слово," Торонто, 1966, ч. 39.
 307. Нова праця з праслов'янської фонології. З приводу книги: George Y. Shevelov. A prehistory of Slavic. The historical Phonology of common Slavic. New York, 1965, p.p. I-XX. 1-662. "Сучасність"; 1966, ч. 6, стор. 118-119.
 308. Нове видання збірки праць Степана Смаль-Стоцького. "Сучасність"; 1966, ч. 3, стор. 117-119.
 309. Про третє число журналу "Слово на сторожі". "Сучасність"; 1966, ч. 8, стор. 119-120.
 310. Про новий збірник НТШ "Шевченко і ми". "Сучасність"; 1966, ч. 11, сторінки 115-117.
 311. Нова праця про Київський Евхологійон XV ст. "Життя і Церква"; 1966, ч. 31, стор. 31-32.
 312. Книжка про дохристиянські вірування українського народу. "Віра і Культура"; 1966, ч. 3, стор. 5-6.
 313. Книжка про виховання дітей. "Життя і Церква"; 1966, ч. 36, стор. 21-23.

1967

314. Українська мова. Автореферат. "Віра і Культура"; 1967, ч. 3-4, ст. 21-22.
 315. Ще про дієприкметники в українській мові. Вібдитка з журналу "Сучасність"; 1967, ч. 4, стор. 1-12.
 316. Рідна мова і двомовність. "Сучасність"; 1967, ч. 6, стор. 56-70.
 317. Збірник праць з історії української мови. "Овид"; ч. 3, стор. 9-13.
 318. Чотири доповіді про утворення української національної мови. "Овид"; 1967, ч. 2, стор. 33-35.
 319. Збірник трьох ювілеїв. "Віра і культура"; 1967, ч. 1-2, стор. 26-28.
 320. Сні зруйнованого замку. Рец.: Ол. Неприцький-Грановський. – Сні зруйнованого замку. Поезії. Том VII, Чикаго – Нью-Йорк, 1964, "Овид", 1967, ч. 1, ст. 41-42.

321. Нова збірка поезій "Сонцевіт" Микити Мандрики. "Сучасність", 1967, ч. 2, стор. 120-121.

322. Книжка варта уваги. З приводу книжки Ф. Онуфрійчука. "Душа і рослини в давніх релігіях." "Вільне Слово", 1967, ч. 19.

323. Праця з історії української духовної культури. "Віра і Культура", 1967, ч. 11-12, стор. 11-13.

324. Збірник студійних матеріалів. Рец.: "Український мирянин у житті Церкви, спільноти та людства." Париж – Рим, 1966. "Сучасність", 1967, ч. 7, ст. 120-122.

325. Новий випуск "Записок НТШ" Релігія в житті українського народу. Том 183. "Сучасність", 1967, ч. 9, стор. 114-117.

1968

326. Нове число мовознавчого журналу. Рец.: "Слово на сторожі", 1968, ч. 5. "Сучасність", 1968, ч. 4, стор. 119-121.

327. До питання української двомовности. "Слово на сторожі", Вінніпег, 1968, ч. 5, стор. 3-7.

328. Здобутки з українського мовознавства на еміграції. "Записки НТШ", ч. 185.

329. Заслуги акад. Ст. Смаль-Стоцького для української філології. "Записки НТШ" т. 185.

330. Деякі спірні питання з української синтакси словосполучень. "Північне Сяйво." Канада, 1968, ч. 4.

1969

331. Методологічні засади в дослідженні запозичень. Збірник проф. Р. Смаль-Стоцькому. Нью-Йорк, 1969.

332. Спірні питання слов'янського вокалізму. Збірник І. Мірчуківі, 1969.

333. Проблеми слов'янського консонантизму. Збірник Ю. В. Шевельову, 1969.

334. Значення І. Франка для української мови Галичини. Франків Збірник НТШ, 1969, ч. 2.

335. Українська мова в світлі сучасної науки. Збірник О. Оглоблинові, 1969.

336. Українська фраза /синтакса словосполучень/. Друкується.

ISSUES OF "PAPERS" PUBLISHED:

1. **Bohachevsky Daniel, J. U. Dr.:** Problems of Ukrainian Learning Abroad. (In Ukrainian)
Lew Vasyi, Ph. D., Prof.: Folklore in the Almanac "Rusalka Dnistrova" (In Ukrainian). (1958)
2. **Ostapiak Mykola, Prof.:** Isolating the Virus of Asian Influenza from Samples of Gargling the Throat and Autopsy Material (In Ukrainian). (1958)
3. **Smal-Stocki Roman, Ph. D., Prof.:** The Impact of the "Sputnik" on the English Language of the U.S.A. (1958)
4. **Bohachevsky Daniel, J. U. Dr.:** The Ideological Fundamentals of "The November Awakening" (In Ukrainian). (1959)
5. **Jaszczun Vasyi, Ph. D.:** Religious and Moral-Ethical Tenets of Taras Shevchenko (In Ukrainian). (1959)
6. **Smal-Stocki Roman, Ph. D., Prof.:** J.S.C. De Radius, an Unknown Forerunner of Comparative Slavic Literature. (1959)
7. **Nazarko Ireneus, OSBM, Ph. D.:** Metropolitan Julian Sas-Kuilovsky (1826—1900). (1959)
8. **Smal-Stocki Roman, Ph. D., Prof.:** Shevchenko and the Jews. (1959)
9. **Mackiw Theodore, Ph. D., Prof.:** Mazepa (1632-1709) in Contemporary German Sources. (1959)
10. **Vytanovych Illja, Ph. D., Prof.:** Social and Economic Tendencies in State Policies of Ivan Mazepa (In Ukrainian). (1959)
11. **Luciw Luke, Ph. D.:** Academician Prof. Stephen Smal-Stockyj (In Ukrainian)
Wozniak Michael, Acad., Prof.: Stephen Smal-Stockyj and Franko (In Ukrainian). 1959)
12. **Manning Clarence A., Ph. D., Prof.:** The Role of Mazepa in Eastern Europe. (1960)
13. **Kamenetsky Ihor, Ph.D.:** Origins of the New British Imperialism. (1960)
14. **Krawciw Bohdan:** Fedkovych in the Latest Literary Publications (In Ukrainian). (1961)
15. **Pavlovych Petro:** The Shevchenko Heritage and M. Kotsiubynsky (In Ukrainian). 1961)
16. **Smal-Stocki Roman, Ph. D., Prof.:** Discrimination and Bias in Two UNESCO Publications (1961)
17. **Pap Michael S., Ph. D., Prof.:** Ukraine's Struggle for Sovereignty, 1917-1918. (1961)
18. **Smal-Stocki Roman, Ph. D., Prof.:** The Hetman Mazepa Traditions of the Ukrainian National Government of 1917-23. (In Ukrainian). (1961)
19. **Lyslak Roman, M.D.:** Role of Non-Tyroxine Protein-Bound Iodine in Idiopathic Erythema Multiforme. (1961)
20. **Kovaliuk Jeanette-Yaroslava, B.A.:** Shevchenko and Pan-Slavic Ideas. (1962)
21. **Holiat Roman S., Dr.:** Short History of the Ukrainian Free University (1964)
22. **Sokolysbyn Alexander, Dr.:** The Appearance of the Apostol and the Primer 390 Years Ago in Lviv — Western Ukraine (In Ukrainian). (1964).
23. **Collection of Papers, honoring Prof. C. A. Manning (1964).**
24. **Smal-Stocki Roman, Ph. D., Prof.:** Beginning of Fight for Rebirth of Ukrainian Statehood. (1967).
25. **Ostapiak Mykola, Prof.:** Synthesis of the Prof. Volodymyr Brygider's Scientific Work. (1968).
26. **K. Kyndelawkyi, Ph. D., Prof.:** Dialect Peculiarities of the Language of the Hryshchak, in the Fragment of Cholelithiasis (Hryshchak, 1968)